

s. Valerija Kovač

Doprinos Drugoga vatikanskog koncila obnovi redovničkoga života

Izvorni znanstveni rad

Uvod

„Ni u jednom drugom trenutku povijesti Crkve nije se dogodio tako općenit poziv na obnovu i prilagodbu redovničkoga života kao danas. Oni koji su u svom nastanku često sami bili poziv za čitavu Crkvu ili za odgovorne u Crkvi pozvani su da se obnove prema idealu evanđelja. Preferirani povijesni nositelji obnove sada su sami opominjani od obnovljene Crkve na obnovu, od Crkve koja zna da je potrebna obnove u svim svojim slojevima; ona se želi ponovno orijentirati na evanđelju; [...] ona želi više nego do sada biti ‘Crkva’, susresti svijet i vrijeme. U tome treba sudjelovati i čitavo redovništvo“¹, napisao je u svom osvrtu na Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkoga života *Perfectae caritatis* Alois Grillmeier davne 1966. godine, no aktualnost njegove misli do danas nije izgubila na snazi.

Već ova inicijalna prosudba daje naslutiti kolika se važnost pridavala koncilskom poticaju na obnovu redovništva. I prije su poticaji na reformu redovništva različitim odredbama dolazili odozgo, od crkvene hijerarhije: dovoljno se prisjetiti najbližega Drugome vatikanskome koncilu, pape Pija XII, koji je program reforme objavio i provodio prema enciklici *Sacra Virginitas*. No, inicijativa samoga Koncila ne vrednuje se po donošenju juridičkih odredbi koje se imaju provoditi, jer to nije niti učinio, nego se ponajprije ističe u promjeni samoga duha i mentaliteta. Bruno Secondin govori o „kopernikanskem obratu“, koji je Koncil inicirao u vidu obnove redovništva.² Ta se novost najprije vidi u poimanju samoga redovničkoga života, osobito pod njegovim teološko-eklezijalnim aspektom. No, prije nego što pogledamo koja je to koncilska perspektiva redovništva, čini mi se važnim najprije u glavnim crtama dozvati u svijest promjenu shvaćanja same Crkve

¹ Alois GRILLMEIER, Erwägungen zum Dekret über die zeitgemäße Erneuerung des Ordenslebens, 95, u: www.geistundleben.de.../1877-39-1966-2-095-108-grillmeier-0.html (24. 8. 2013.).

² Bruno SECONDIN, Evoluzione della teologia della vita consacrata dal Concilio Vaticano II ad oggi, 2, u: http://www.paoline.org/paoline/allegati/8998/Secondin_Evoluzione%20teologia%20VC%20dal%20VatII.pdf (28. 8. 2013.).

koje se ostvarilo na Konciliu, jer je upravo ono crkveno-teološki temelj na kojem je moglo izrasti i obnovljeno shvaćanje redovničkoga života.

1. Koncilska vizija Crkve kao teološki temelj poimanja redovničkoga života

U središtu Drugoga vatikanskog koncila bila je, prvi put u povijesti, sama Crkva, koja je razmišljala o sebi u perspektivi prema unutra i prema van, prema svijetu. Također je važno imati na umu da Koncil nije bio dogmatskoga katera, nego je imao pastoralno usmjerenje. Cilj mu je bio iznutra obnoviti Crkvu i prilagoditi je u njezinom vanjskom uređenju uvjetima dотičnoga vremena. Svrha Koncila bila je „propitativi o današnjoj novoj formi vjere i načina predstavljanja Crkve u današnjem svijetu. To nije podrazumijevalo jeftino prilagođavanje duhu vremena, nego štoviše nakanu, da se sadržaj prenesene vjere danas istakne u novom obliku.“³

Prije samoga Koncila slika Katoličke crkve bila je poglavito staticki i defenzivno određena. Crkva je samu sebe shvaćala kao utvrdu u svijetu, koji joj je suprotstavljen i kojemu stoga pristupa s nepovjerenjem. Poimala se kao čuvarica tradicije i neprijateljski raspoložena prema svemu novome u svijetu, prema njegovim promjenama na socijalnom, političkom i individualnom području. S pontifikatom pape Ivana XXIII taj se stav promijenio, a službeni i univerzalni oblik dobio je na Drugom vatikanskom konciliu. Crkva izlazi iz svoga defenzivnog, sumnjičavog i pesimističnog stava, otvara se prema čovjeku i svijetu. Promatraljući se u svojoj odgovornosti za sadašnjost čovječanstva, više ne gleda bojažljivo prema svijetu, nego u „znakovima vremena“ traži Božji poziv. Svijet poima kao stvarnost u koju je ona poslana dati svjedočanstvo Krista. Ta promjena crkvenoga stava najbolje se očituje u prekrasnim mislima kojima započinje Konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu: „Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našeg vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika, te nema ničega uistinu ljudskoga a da ne bi našlo odjeka u njihovu srcu. Kršćansku zajednicu naime sačinjavaju ljudi, koje u Kristu sjedinjene vodi Duh Sveti na njihovu hodu prema Očevu Kraljevstvu. Oni su primili poruku spasenja da je iznesu pred svakoga. Zato zajednica kršćana doživljava sebe doista usko povezanom s ljudskim rodom i s njegovom poviješću.“ (GS 1).

Ono što Crkva o samoj sebi govori i kako samu sebe vidi u svojoj unutarnjoj biti sadržano je u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen Gentium*, koja čini sre-

³ Walter KASPER, Erneuerung aus dem Ursprung. Zu Interpretation und Rezeption des II. Vatikanischen Konzils, u: *Internationale katholische Zeitschrift Communio* 41 (2012) 6, 589.

dište svih koncilskih dokumenata upravo zbog toga što govori o biti i poslanju Crkve, koje ona ima ostvariti u različitim svojim slojevima. Ne polazi od vertikalne, hijerarhijske koncepcije kakva je do tada prevladavala, niti se shvaća kao *societas perfecta*, nego u prva dva poglavlja govori o sebi kao otajstvu, sakramenu, a potom kao narodu Božjem i tek onda progovara o pojedinim staležima. Crkva je time stavila kao polazište ono što je zajedničko svim članovima, da bi kasnije na tome temelju razradila posebnosti svakoga staleža unutar cjeline svoje stvarnosti. Osim otajstvenosti, koja ističe vidljivu i duhovnu dimenziju, Crkva se shvaća kao hodočasnički narod Božji – paradigma koja je prevladala paradigmu Crkve kao mističnoga Tijela Kristova i koja je kasnije postala središnja koncilска eklezijalna kategorija. Ovim novim shvaćanjem bolje se ističe povjesna dimenzija Crkve, koja uključuje mogućnost da Crkva na svome putu može postati i nevjerena, da može otpasti od Gospodina, da je zapravo zajednica i svetaca i grešnika koja je potrebna trajnoga čišćenja i obnavljanja (usp. LG 8). Jer još nije na svome cilju, njezino stanje hodočašćenja kroz povijest i vrijeme označeno je nezaobilaznim načelom: *Ecclesia semper reformanda*. Iz ovakve koncepcije proizlazi i svijest jednakosti svih udova Crkve nasuprot prijašnjem fundamentalnom razlikovanju između hijerarhije i laika, što je bilo polazište za cjelokupno razmišljanje o Crkvi. Konačno, premda se ta misao nije razvila sustavno, nego je tek nakon Biskupske sinode 1985. godine dobila svoje težišno mjesto, Koncil govori o Crkvi kao zajedništvu (*communio*) vjernika, što će reći da ona ne postoji kao monolitna stvarnost, nego u organskoj različitosti i jedinstvu svih svojih članova. S obzirom da u Svetome pismu *koinonia* ne označava prvenstveno zajedništvo među ljudima, nego zajedništvo s Bogom, Crkva se predstavlja kao teocentrična zajednica, koja se ne može interpretirati samo polazeći od sociologije. Takvo shvaćanje Crkve ima posljedice za različite dimenzije crkvenoga života. Koncil u tom smislu daje važnost mjesnim Crkvama unutar univerzalne Crkve, naglašava biskupsku službu i kolegijalitet u odnosu s papinim primatom te vrednuje ulogu i mjesto laika, koji, kao i klerici, imaju svoje zadaće i odgovornosti u Crkvi.

2. Aspekti koncilskoga shvaćanja redovničkoga života

Koncilска vizija redovništva proizlazi iz gore skicirane obnovljene vizije Crkve o samoj sebi, a u svojim temeljnim crtama formulirana je u VI. poglavlju dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium*, koje je posvećeno redovnicima. To je poglavlje pak usko povezano s prethodnim V. poglavljem, u kojem se govori o općem pozivu na svetost svih vjernika. Kako oba poglavlja čine unutarnje jedinstvo, time Koncil nadilazi govor o dva puta spasenja u Crkvi, koji je u prošlosti prevladao: put zapovijedi, koji slijede laici i put evanđeoskih savjeta, na koji su pozvani redovnici i koji postižu veću savršenost. Sada su svi vjernici pozvani na svetost

i savršenstvo, a ta težnja posebno dolazi do izražaja u evanđeoskim savjetima. Već prvi pristup dotičnom tekstu otkriva da Koncil nije donio nikakvu definiciju niti cjelovitu teološku viziju redovničkoga života, ali je istaknuo glavne teološke odrednice odnosno okvir unutar kojega se treba odvijati tražena obnova. Dakle, ne samo da Koncil traži obnovu redovništva na razini konkretnoga života, nego je najprije samo koncilsko razumijevanje redovničkoga života novo. Ako želimo postaviti uzročno-posljedičnu dinamiku, onda možemo uočiti sljedeće. Na temelju vlastite obnovljene vizije Crkve Koncil daje obnovljeno shvaćanje redovništva u Crkvi, i na temelju toga obnovljenog razumijevanja, traži od samoga redovništva da se obnovi, jer redovništvo treba sudjelovati u obnovi koju provodi cijela Crkva.

Premda komentatori u svojim analizama teksta VI. poglavlja *Lumen gentium* vide neujednačenosti i neizrađenosti u samoj argumentaciji i povezivanju glavnih naglasaka, što je posljedica raznih dorada samoga teksta, ipak se slažu da je Koncil radikalno promijenio perspektivu shvaćanja redovničkoga života. Nije riječ o juridičkoj viziji redovništva niti se radi o dekretima s izravnim nalozima za reformu, nego Koncil daje jedno novo teološko-eklezijalno utemeljenje i smještaj redovničkoga života. To ne znači da se tijekom povijesti redovništvo nije shvaćalo povezano s Crkvom, ili kao dio Crkve, ili u njezinoj službi. Ali su često redovi i zajednice odviše isticali svoj poseban duh i smatrali se posebnom stvarnošću unutar crkvene strukture. S druge strane, to također ne znači da je Crkva smatrala da joj redovništvo ne pripada, ali ipak više kao neki posebni svijet unutar nje same. Drugi vatikanski koncil je jasnije predstavio redovništvo kao dio cjelovite stvarnosti Crkve. Ta snažnija eklezijalna kontekstualizacija redovništva došla je od same Crkve kao takve s ciljem da se upravo uklone uskogrudne težnje i gledanja s obje strane. Istaknut ćemo naglaske koje smatramo temeljnima u koncilskome poimanju redovničkoga života.

1. Drugi vatikanski koncil redovnički život snažnije smješta u cjelinu crkvene stvarnosti i tu određuje njegovo pravo teološko mjesto. Redovništvo nije izolirana pojava unutar Crkve, nego je bitni dio njezine cjeline i spada u njezinu narav. Ono je dio života i svetosti Crkve: „Premda, dakle, stalež koji se zasniva na zavjetovanju evanđeoskih savjeta ne pripada u hijerarhijski ustroj Crkve, on ipak nepobitno pripada njezinu životu i svetosti.“ (LG 44) Ta spoznaja počiva na temeljnom teološkom polazištu Koncila da se punina spasenja i milosti nalazi u onome što je zajedničko svim vjernicima, a što svaki stalež treba ugraditi u svoju posebnost i na taj način dalje razvijati cjelinu Crkve. Kako objašnjava A. Grillmeier, već u nekim tragovima od doba crkvenih otaca, a pogotovo od srednjega vijeka, redovnički se stalež barem psihološki stavljao nasuprot cijeloj Crkvi ili jednom od njezinih slojeva. Odatle je mogla proizići svijest, da bi spasenje i svetost dolazili od onoga posebnoga, a ne od cjeline Crkve. Postojala je opasnost da se specifična askeza i obdržavanje pravila previše odvoji od cjeline Crkve i da se oni smatraju pravim

putem svetosti i spasenja.⁴ „Onda u vjerničkoj svijesti pravila stupaju ispred Svetoga pisma, posebne pobožnosti ispred života iz sakramenata, redovnička zajednica ispred Božjega naroda u njegovoj cjelebitosti.“⁵ Kako ćemo vidjeti, Koncil zadržava posebnost redovničkoga života, ali traži da se ona snažnije razvija u cjelebitosti Crkve i za Crkvu. „Tako redovi nemaju zapravo ništa tako posebnoga što po svojoj biti ne bi bilo dano i cjelini. I oni žive samo od toga da se u njima očituje Krist i Crkva. Samo iz zajedničkog životnog temelja Crkve daje se vlastitosti redovničkoga života punina i plodnost.“⁶

2. Posebnost redovničkoga staleža Koncil zadržava time što objašnjava da on „nije srednji između svećeničkoga i laičkog položaja, nego Bog poziva s obje strane neke vjernike da imaju u životu Crkve poseban dar i koriste njezinoj spasiteljskoj misiji svaki na svoj način“ (LG 43). Redovništvo nije nikakav „međustalež“ između laika i klerika, nego ima nezamjenjivu ulogu u Crkvi, koja se očituje u potpunom nasljedovanju Krista življenjem evanđeoskih savjeta. Za Crkvu je redovnički stalež neophodan, ali se ta neophodnost ne razumijeva u vidu povijesnog ostvarenja redovničkoga života, nego u smislu njegove teološke biti. „On po svojoj egzistenciji, koja je razumljiva samo iz otajstva spasenja, pokazuje najunutarnjije otajstvo Crkve i na Krista u njoj prisutnoga, na način na koji to ne čini ni jedan drugi stalež u Crkvi i time pridonosi da Crkva bude ‘kao znak, koji je postavljen među narodima’“⁷ Kako je vidljivo, na Koncilu je prisutno pozitivno tumačenje redovništva, za razliku od ranijih shvaćanja, u kojima je prevladavao poglavito njegov negativni vid, koji se može sažeti pod paradigmu odricanja: redovništvo se shvaćalo kao način života u odricanju – od osobne slobode, od osobnog vlasništva, od obitelji, popraćeno strogim pravilima i askezom koja je imala za cilj mrtvljenje. Redovnički se život u koncilskom duhu promatra kao „sudjelovanje na odgovoru kršćanskoga naroda povijesti spasenja, sa životom svetosti usred naroda, koji hodočasti i koji je pozvan na svetost, s poslušnošću radikalizmu mnogih evanđeoskih savjeta, s obvezom na svjedočenje koje u povijesti ima utjecaj kao kvasac i simbol, postajući znak otajstva Crkve i njezine budućnosti.“⁸ Upravo bi se ovim uvidima dalo utemeljiti zašto Koncil izričito odbacuje pogrešna mišljenja i procjene o redovničkom životu (redovništvo prijeći razvoju ljudske osobe; redovnici su ovomu svijetu tuđi i nekorisni) te poziva da se ono vrednuje kao „dragocjeno dobro Crkve“. (usp. LG 46).

⁴ Usp. Alois GRILLMEIER, Erwägungen zum Dekret über die zeitgemäß Erneuerung des Ordenslebens, 105sl.

⁵ *Isto*, 106.

⁶ *Isto*, 107.

⁷ Friedrich WULF, Kommentar zum fünften und sechsten Kapitel der Kirchenkonstitution „Lumen gentium“, u: Josef HÖFER – Karl RAHNER (ur.), *Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil*, dop. sv. 1, Freiburg – Basel – Wien 1967, 303.

⁸ Bruno SECONDIN, Evoluzione della teologia della vita consacrata dal Concilio Vaticano II ad oggi, 2.

3. Kao bitni dio života i svetosti Crkve, redovnički život je nešto što je Crkvi darovano. Koncil kaže da su evanđeoski savjeti u Crkvi „Božji dar koji je Crkva primila od Gospodina i po njegovoj milosti ga čuva“ (LG 43). Redovništvo potječe od Duha, koji životu Crkve daje nove impulse i posebne pomoći. Redovništvo prema tome spada u karizmatsku strukturu Crkve, a svaka karizma je dar u službi za dobro Crkve i vršenje njezina spasenjskog poslanja u svijetu. Različitost redovničkih ustanova očituje raznolikost i bogatstvo karizmi kojima je Duh Sveti obogatio i obogaćuje život Crkve i njezino poslanje. Želeći suzbiti opasnost od institucionalizma i juridizma, koja je uvijek bila posebno povezana s ovim staležom, Koncil snažnije ističe njegovu „duhovnu“, karizmatsku dimenziju. Njome najprije misli na početke, vrijeme osnivanja određenoga reda ili redovničke zajednice, posebno na „izvornu“ karizmu darovanu dotičnom osnivaču. S druge strane, potrebno je imati u svijesti da je u vremenima početaka bilo potrebno određeno institucionaliziranje, jer se prvotnu karizmu željelo sačuvati autentičnom za budućnost zajednice. Karizma određene zajednice trebala se dakle transformirati u „instituciju“, da bi se sačuvala za buduće generacije. Da bi se pokazale i očuvalе posebnosti novih zajednica, bilo je potrebno oblikovati pravila i navike koji će utvrditi put za hod u budućnosti. Koncil snažnije ističe karizmatsku strukturu redovništva da bi se time oživjelo prvotno nadahnuće pojedine redovničke ustanove i da bi se razbile ukrućene strukture i institucionaliziranja, koja su je više kočila nego li poticala.⁹

4. Umjesto definicije redovničkoga staleža, Koncil ga opisuje prema njegovim bitnim elementima. Temelj svih oblika redovničkoga života smatra ponajprije obvezivanje na život po evanđeoskim savjetima. Koncil objašnjava što konkretni čin takvog zavjetovanja donosi, što namjerava onaj koji se zavjetuje, što se događa u polaganju zavjeta i koje teološke posljedice ono ima: ovdje je zadržan tradicionalni nauk o redovništvu kada Koncil pojašnjava da se zavjetovanjem redovnik potpuno dariva Bogu kojega veoma ljubi (pozitivni vid) te se želi „osloboditi od zapreka koje bi ga mogle udaljiti od žara ljubavi i od savršenog štovanja Boga“ (LG 44) (negativni vid). Zamjetljivo je da Koncil ne gleda zavjete samo u vidu odricanja od inače cijenjenih dobara – aspekt koji je često prevladavao, nego ih promatra u perspektivi posvećenja Bogu, potpunog naslijedovanja Krista, razvoja ljudske osobe i doprinosa ostvarenju poslanja Crkve (usp. LG 46; PC 12-14).

5. S time je povezan i govor o posvećenju redovnika koje se zbiva zavjetovanjem evanđeoskih savjeta, po kojima se redovnik potpuno dariva i posvećuje Bogu. Koncil ne isključuje poimanje posvećenja, po kojem netko biva izdvojen iz profane sfere za Boga, ali prvenstveno misli na crkveno-sakramentalno obvezivanje za službu Bogu. Umjesto govora o odricanju od svijeta, kao odricanju od

⁹ Usp. Alois GRILLMEIER, Erwägungen zum Dekret über die zeitgemäße Erneuerung des Ordenslebens, 99-100.

bogatstva, od ženidbe, od osobne nezavisnosti, Koncil govorí o pozitivnim stranama posvećenoga života te ističe da se on sastoji u potpunom pripadanju Bogu i potpunom predanju njegovoj službi. To pak posvećenje i služba Bogu konkretno se ostvaruje, kako Koncil često naglašava „naslijedovanjem Krista“ (PC 5), što u svojoj najdubljoj dimenziji znači živjeti samim životom Krista, kojemu redovnik treba postati što sličniji i dati se njime iznutra preobraziti. Nije u prvom planu askeza, nego mistika, jer naslijedovanje Krista znači sjedinjenje s Kristom, koje je pravi cilj redovničkoga života.¹⁰ Konačno, posvećenje Bogu polaganjem zavjeta znači živjeti i za Crkvu i biti u njezinoj službi. Svrha je redovničkog života Crkvu učiniti sposobnjom za ispunjenje njezine zadaće, ali joj dati i duhovnu ljepotu te je poput zaručnice uresiti za svoga Zaručnika (usp. PC 1).

Nadalje, redovničko se posvećenje povezuje s krsnim posvećenjem. O tome, u kakvom je odnosu redovničko posvećenje s krsnim posvećenjem, koje za svakoga kršćanina predstavlja temeljno posvećenje za Boga i službu njemu, Koncil govorí suzdržano i rabi „komparativni rječnik“, koji je već bio prisutan na Tridentskom koncilu.¹¹ Redovnik se „novim i posebnim naslovom određuje za Božju službu i njegovu čast. Već je po krštenju umro grijehu i posvećen Bogu, ali da može primiti obilniji plod milosti krštenja, [...] i potpunije se posvećuje božanskoj službi.“ (LG 44) Povezivanje redovničkoga života s krsnom posvetom u istom se smislu tumači i u PC 5, kada se ističe da redovnicima zavjetovanje „daje neku posebnu posvetu, a ta ima svoje duboko korijenje u krsnoj posveti, koju potpunije izražava.“ Očito je da se radi o bezuvjetnijoj ratifikaciji krsnog posvećenja, koja nalazi svoj vidljiv izraz u preuzetim zavjetima i prihvaćanjem zavjetovanja od Crkve nalazi svoju potvrdu od strane Boga. O međusobnom odnosu krsne i redovničke posvete na Koncilu nije postojalo jasno mišljenje. S jedne strane, neki su teolozi toliko naglašavali krsnu posvetu da nisu redovnicima priznavali nikakvu posebnu posvetu. S druge strane, brojni su koncilski oci tražili upravo suprotno, što je čini se na kraju prevladalo u concilskim dokumentima.¹² Ne može se tvrditi da je novoj, posebnoj posveti „dovoljna krsna posveta za podržavanje Bogu potpuno predanog života te da je redovnički život samo jedan od različitih oblika što ga konkretno poprima krsna posveta, #tek posljedica onoga što je netko primio u času kršćanske inicijacije. ‘Posebna posveta’ o kojoj govorí Dekret, daje svoju vrijednost izrazu ‘Bogu posvećeni život’. Radi se o životu koji stoji povrh krsne posvete i koji se razvio iz sasvim određene posvete, a ona proizlazi iz zavjetovanja evanđeoskih savjeta“.¹³

¹⁰ Usp. Jean GALOT, *Redovnici i obnova. Komentar koncilskog dekreta o redovničkoj obnovi*, Zagreb 1973, 59-60.

¹¹ Usp. Karl LEHMANN, Berufung und Sendung der Gemeinschaften des geweihten Lebens in der Kirche von heute, u: *Ordensnachrichten* 46 (2007) 2, 43.

¹² Usp. Jean GALOT, *Redovnici i obnova*, 55sl.

¹³ Isto, 56-57.

Da se radi o posebnoj posveti, kazuje i činjenica da redovničko posvećenje ne proizlazi nužno iz krsnog posvećenja. S druge strane, redovnička posebna posveta, koja se ostvaruje zavjetovanjem evanđeoskih savjeta, ne smije se gledati izolirano od krsne posvete, nego ostaje u njezinoj stvarnosti. Ona krsnu posvetu produbljuje i potpunije razvija. U redovništvu se ne smije izgubiti povezanost s krštenjem, ali se ne može zanemariti niti poseban Božji poziv za redovnički život, koji uključuje poseban i novi zahvat Božje milosti.

6. Redovnički život u koncilskoj viziji ima i karakter znaka (usp. LG 44). Palačeći od toga da sama znakovitost ima više značenja, uočljivo je da je u prvi plan stavljen moralni i parenetski vid redovničkoga života kao znaka: „Stoga je prihvatanje evanđeoskih savjeta kao znak koji može i mora učinkovito privući sve uđove Crkve neumornom ispunjavanju dužnosti kršćanskoga poziva.“ Redovnici su najprije prikazani kao primjer ostalim vjernicima u ispunjavanju njihova poziva. No, prvotni redaktori teksta u *Lumen gentium* htjeli su znakovitost u #njezinom crkveno-teološkom aspektu staviti kao središte čitave teologije redovničkoga života, ali njihova argumentacija nije našla na dovoljno razumijevanja, jer još nije bila u svijesti prisutna teologija Crkve prvoga i drugoga poglavљa *Lumen Gentium*, a zavjeti se još nisu dovoljno shvaćali u svome crkveno-teološkom aspektu, premda se ne umanjuje niti njihova vrijednost kao posebnoga sredstva osobnoga posvećenja.¹⁴ Tek u sljedećim rečenicama dolazi do izražaja to prvotno traženo sakramentalno-teološko, a potom i eshatološko tumačenje znakovitosti redovničkoga života: „No budući da Božji narod nema ovdje trajnoga grada nego traga za budućim, to redovnički stalež – koji u većoj mjeri oslobađa svoje pristalice od zemaljskih briga – također u većoj mjeri otkriva svim vjernicima već u ovom svijetu prisutnost nebeskih dobara, svjedoči o novome i vječnome životu postignutom po Kristovu otkupljenju te tako naviješta buduće uskrsnuće i slavu nebeskoga kraljevstva.“ Na redovnički život kao znak koji upućuje na Krista Koncil misli kada ističe da „isti taj stalež jezgrovitije oponaša i u Crkvi trajno uprisutnjuje onaj oblik života koji je prihvatio Sin Božji ušavši u svijet da vrši volju Očeva te ga predložio učenicima koji su ga nasljedovali.“

7. Redovnički se život tijekom povijesti dugo shvaćao kao „stalež savršenstva“ i tako nazivao; često se gledao kao odvojen od ostalih staleža u Crkvi i, kako sam izraz kazuje, smatrao jednim putem evanđeoske savršenosti. To je dovodilo nerijetko do pogrešnih stavova, jer se s tim izrazom lako povezivao određeni „duhovni feudalizam“¹⁵ i svijest privilegiranoga sloja u Crkvi. U međuvremenu, osobito na Koncilu, izrasla je i crkvena svijest o vrijednosti laika i obiteljskog života, kao

¹⁴ Usp. Friedrich WULE, Kommentar zum fünften und sechsten Kapitel der Kirchenkonstitution „Lumen gentium“, 308sl.

¹⁵ Alois GRILLMEIER, Erwägungen zum Dekret über die zeitgemäße Erneuerung des Ordenslebens, 97.

i spoznaja da ne postoje samo tri evanđeoska savjeta, nego mnogi savjeti, koji se tiču svakog kršćanskog života. Koncil u tom novom duhu odbacuje izraz „stalež savršenstva“, ali se time nije odrekao idealna naslijedovanja Krista. Nije razradio neku teoriju o odnosu redovništva prema drugim staležima u Crkvi, ali odbija dati prednost redovništvu koja bi se temeljila na dvodijelnosti svetosti, o kojoj smo govorili. S druge strane, Koncil zadržava da je redovništvo poseban Božji dar Crkvi i u njoj ima svoju posebnost (koja je više načelno istaknuta, ali nije dovoljno razrađena). Odbacuje ideju duhovne elite, ekskluzivnosti i izolirane izabranosti te polazi od ideje služenja Crkvi, života s drugima i za druge i to na putu evanđeoskih savjeta. Također Koncil ne zaboravlja istaknuti da je prava mjera savršenosti za sve ljubav, koju su pozvani ostvariti kako laici tako i redovnici na vlastite načine. „Iako su posvećeni na poseban način posvećenju Crkve, sve se redovničke zajednice kao zajednice trebaju osjećati udovima hodočasničke Crkve, Crkve grešnika. *Ecclesia semper reformanda, Religio semper reformanda!*“¹⁶

S druge strane, kako je vidljivo iz naslova Dekreta *Perfectae caritatis* o prilagođenoj obnovi redovničkoga života, zadržan je izraz „redovnički život“, premda je taj izraz ograničen na jedan oblik posvećenog života, istina najrašireniji, ali ne i jedini, i premda je sam Dekret posvetio jedan broj svjetovnim ustanovama (br. 11), pa njegov naslov ne obuhvaća sve one o kojima govori. Širi izraz „posvećeni život“ počet će se rabiti od novog *Zakonika kanonskoga prava* iz 1983. godine, a i jedan od važnijih novijih dokumenata nosi naslov *Vita consecrata* (1996.). Iako je ovaj potonji izraz danas više ustaljen, on djeluje previše općenito, jer ne dolaze dovoljno do izražaja različitost i raznolikost oblika posvećenoga života. Stoga se, čini mi se, ne bi trebalo odreći ni izraza „redovnički život“, koji upućuje na specifičniji oblik posvećenog života, ali niti izraza „posvećeni život“ koji više ističe ono što je zajedničko svim oblicima posvećenog života.

3. Narav i kriteriji obnove

Dok VI. poglavlje *Lumen Gentium* predstavlja poglavito aspekte teološko-eklezijalnog razumijevanja redovničkoga života, dotle Dekret *Perfectae caritatis* o prilagođenoj obnovi redovničkog života, oslanjajući se na perspektive iz LG, donosi smjernice i upute za samu obnovu, a neke crkvenopravne vidove nalazimo i u Dekretu o službi biskupa *Christus Dominus* (33-35). Već sam naslov *Perfectae caritatis* sadrži po mnogima provokativnu i složenu sintagmu „prilagođena obnova“ (*accomodata renovatio*).

1. Kako treba shvatiti specifikaciju „prilagođena obnova“? Kao obnovu i prilagođavanje ili pak obnovu putem prilagođavanja? Prevladalo je drugo tumačenje.

¹⁶ Isto.

Koncil ne odvaja obnovu od prilagođavanja, nego se obnova događa prilagođavajem. Koncil ne samo da zahtijeva obnovu redovničkoga života, nego daje način na koji bi se obnova trebala odvijati: ona ide u pravom smjeru tek kada se ostvaruje prilagođena obnova. Ona se pak, prema PC 2, sastoje od dva pola: s jedne strane od neprestanog vraćanja na izvore svakog kršćanskog života (što je bilo usmjereno čitave koncilske obnove Crkve) i na izvorni duh redovničkih ustanova, s druge strane od prilagođavanja promijenjenim prilikama vremena (što je također bilo glavno usmjereno cijele Crkve). Cilj „prilagođene obnove“ je, dakle, otkriti bit pojedine redovničke zajednice (propitivanjem kroz perspektivu izvorâ) i prevesti je u današnji, već tada vrlo promijenjeni mentalitet čovječanstva. Samo na prvi pogled zvući paradoksalno da se obnova sastoji u vraćanju na izvore kako kršćanske tako one vlastite redovničke zajednice. Potreba neprestanog obnavljanja najprije je nužni princip kršćanskog života kao takvoga: „Ako je tko u Kristu, novi je stvor“ (2 Kor 5,17), a obnavljanje kršćanskog života treba se odvijati prema njegovom prvotnom izvoru, u kojemu mu je već sve dano: u događaju spasenja u kojem se susreće s uskršnjim Kristom i darom Duha Svetoga. Već u ovome temeljnog kršćanskog načelu može se utemeljiti potreba obnove redovničkoga života kao načina kršćanskog života. Jer je redovnički život potpunije nasljedovanje života u Kristu, on se treba trajno kretati u dinamici obnove prema prvotnom kršćanskom izvoru. K tomu pridolazi da je prvotna karizma pojedine redovničke ustanove dana i za njezin budući razvoj kroz povijest i vrijeme, što znači da se potrebno trajno ogledati i na izvorima vlastita utemeljenja. Načelnom zahtjevu za obnovom i prilagodbom redovničkoga života odgovara i njegova povjesna uvjetovanost i kontigentnost. Redovnički život, jer se ostvaruje u povjesnom i ljudskom obliku nedovršenosti i ograničenosti, potreban je trajnog obnavljanja; također jer se ostvaruje u povjesnim okolnostima, potrebno je njegovo prilagođavanje zahtjevima dotičnoga vremena i prostora. „Prilagođavanje“ je posljedica koju uvjek iznova treba izvući iz povjesnosti našega postojanja, koja određuje kako cijelu Crkvu u vremenu njezina hodočašćenja tako i pojedine slojeve u njoj. Tako se neće raditi o ‘modi’, nego o unutarnjem suživotu i suočljovanju #u i s jednim povjesno postojećim organizmom.¹⁷ Takvo upućivanje na izvore obnove otvara i perspektivu da obnova nije samo ljudski plan i da se ne ostvaruje samo ljudskim snagama, nego se treba događati „pod utjecajem Duha Svetoga“, koji je djelotvoran u Crkvi i u redovničkoj zajednici.

2. Dekret *Perfectae caritatis* (br. 2) navodi pet međusobno jednakih načela prema kojima se treba ravnati obnova:

- Obnova se ima ravnati prema načelu nasljedovanja Krista, kako ga donosi Evanđelje, a to nasljedovanje, već smo vidjeli, znači u biti sjedinjenje s njime. To je vrhovno načelo ponekad bilo zanemareno u pojedinim redovničkim zajednicama

¹⁷ Isto, 96.

te se više isticao sam utemeljitelj ili utemeljiteljica, njegovo nadahnuće i djelovanje, nego li Kristov primjer i Evanđelje.

- Drugo načelo odmah kazuje da se ni posebnost pojedine redovničke ustanove ne treba zanemariti, nego svaka od njih treba upoznati svoju posebnu narav i vlastitu zadaću te vjerno slijediti duh osnivača, njegove posebne nakane i „zdrave tradicije“. Cilj obnove je ponovno otkriti autentičnost karizme, čiji je smisao možda mogao biti zamračen tijekom povijesti same ustanove. Naglasak na vlastitosti želi, osim toga, sačuvati raznolikost ustanova i oblika posvećenog života, koja su očitovanja obilja darova Duha Svetoga i kao takva doprinos dobru Crkve i ostvarenju njezina poslanja.

- Sljedeće, eklezijalno načelo, ne traži samo sudjelovanje u poslanju i dobru Crkve, nego zahtijeva od redovnika da sudjeluju u samome životu Crkve i to na svim područjima. Dekret konkretno spominje biblijsko, liturgijsko, dogmatsko, pastoralno, ekumensko, misijsko i socijalno područje. Ako se pogleda unatrag u povijest redovništva, kao i na samu pripremu i ovdijanje Drugog vatikanskog koncila, onda ćemo ubrzo uvidjeti da su mnogi redovnici bili protagonisti, koji su na tim područjima dali značajan doprinos, koji se odrazio na život i mentalitet čitave Crkve. Poticaj je ovdje da redovništvo nastavi svojim snagama doprinositi i dalje životu i djelovanju Crkve.

- Ono što se kao najnoviji koncilski impuls za obnovu redovničkoga života u ono vrijeme shvatilo, jest načelo potrebe poznavanja svijeta – „primjereno poznavanje prilika ljudi i vremena kao i potreba Crkve“, ako imamo u vidu da je jedno od temeljnih usmjerjenja redovničkoga života bilo „odvraćanje od svijeta“ u načinu života, premda su i do tada mnoge zajednice vršile mnoga djela ljubavi upravo odgovarajući na potrebe svijeta. „Dodatak“ ovome načelu, koji se uglavnom izgubio iz svijesti, jesu kriteriji po kojima treba pristupati poznavanju prilika ljudi u svijetu: svjetlom vjere razumijevati okolnosti suvremenoga svijeta, i apostolski žar, da bi se ljudima što uspješnije moglo odgovoriti na njihove potrebe.

- Dekret zaključuje da ni „najbolje prilagođavanje potrebama današnjega vremena neće biti uspješno ako ne bude prodahnuto duhovnom obnovom, kojoj i u vanjskom djelovanju uvijek treba davati prvenstvo“. Ovo načelo ne iznenađuje, jer proizlazi iz same biti redovničkoga života, koji je usmjeren najprije na potpuno posvećenje Bogu i njegovoj službi te radikalno nasljedovanje Isusa Krista. LG je već istaknuo da redovnički stalež spada na poseban način u život i svetost Crkve, a PC potiče da su sve ustanove, ne samo kontemplativne, pozvane dati važnost kontemplaciji, po kojoj se sjedinjuju s Bogom kojem su se posvetile, i neodvojivo je povezati s apostolskim djelovanjem. Također, da bi se izbjegao nesporazum o potpunom ukidanju tradicionalne askeze, koja je nerijetko vodila moraliziranju i ispunjanju samo vanjskih formi, Koncil potiče na „vršenje kreposti“ koje kristo-

loški usmjerava: po poniznosti i poslušnosti redovnici postaju dionici Kristova poniženja (usp. Fil 2,7-8), a po jakosti i čistoći Kristova života u Duhu (usp. Rim 8,1-13) (usp. PC 5.) Prvenstvo duhovnog života znači poziv redovnicima i redovnicama da ponajprije njeguju život s Kristom u Bogu, odakle zatim treba izvirati i pokretačka snaga za njihovo apostolsko djelovanje u ljubavi.

U vidu praktičnoga ostvarenja obnove (usp. PC 3), koja treba zahvatiti široko – način života, molitve i rada pojedine redovničke ustanove – ona se treba uskladiti s fizičkim i psihičkim sposobnostima članova (unosi se važnost antropološkog elementa i promocije dobra samoga čovjeka i u redovništvu, koje je često bilo označeno samo kao mrtvljjenje), s potrebama apostolata (jer se redovništvo prije odviše formiralo prema načinu monaškog života, čak i ustanove posvećene apostolskom djelovanju), prema zahtjevima kulture, prema društvenim i ekonomskim prilikama (protiv tradicionalističkih stavova). Poseban naglasak se stavlja na misijske krajeve, jer su često misionari uvodili običaje i način života svoga rodnog kraja, umjesto ukorjenjivanja u sredinu u kojoj su se nalazili.

Dekret *Perfectae caritatis* poziva da se obnove i prema koncilskim načelima prilagode konstitucije, direktoriji, običajnici, molitvenici pojedinih zajednica. Ta-kođer je značajno da se obnova ne shvaća samo kao obveza poglavara, nego je nužno da u njoj sudjeluju svi članovi pojedine ustanove (br. 4); na poseban se način spominju generalni kapituli koji će donositi zakone za obnovu i prilagođavanje, pri čemu se treba čuvati od njihova nepotrebna umnožavanja (protiv juridizma), nego se više posvetiti savjesnjem obdržavanju pravila i konstitucija (br. 4). U koncilsku viziju redovništva, a koja se može izvesti iz poimanja Crkve, spada i ideja njegova posebnog mjesta u strukturi Crkve, egzempca: Papa može, zbog opće koristi, redovničke ustanove i pojedine članove izuzeti iz jurisdikcije mjesnih biskupa i samome ih sebi podvrgnuti (usp. LG 45); tome je odmah dopuna Dekret o službi biskupa *Christus dominus* (33-35), koji daje odredbe o suradnji redovnika u mjesnim Crkvama i podređivanju mjesnim ordinarijima.

Koncilska vizija obnove, kako se može uočiti, ne ograničava se samo na izvanjsko, strukturalno prilagođavanje života, molitve i rada u redovničkom staležu. Izvanjsko, formalno prilagođavanje nije cilj, nego sredstvo po kojem bi obnova trebala dovesti do promjene egzistencijalnoga stava pojedinih redovničkih ustanova i njihovih članova. Obnova ide prema svome pravom cilju tek kada oblikuje novi duh i način života u redovničkim zajednicama, koji i dalje ostaje otvoren prema obnovi kao zadatku koji se ima trajno ostvarivati.

4. U dinamici obnove – osvrt i deziderati

Ako vrijedi pravilo da je za provođenje jednog koncila potrebno pedeset godina, onda upravo sada (50. obljetnica PC je u listopadu 2015.) imamo pravo i

poziv osvrnuti se na ostvarenu obnovu u svjetlu navedenih koncilskih smjernica. Zanimljiva je i pomalo provokativna prosudba obnove redovničkoga života, koju je formulirao Marijan Jurčević u povodu četrdeset godina *Perfectae caritatis*: „Koncilski su oci maštali i željeli preporođeno redovništvo, a ono se nije dubinski preporodilo, nego se samo ‘moderniziralo’. Malo se roba (odijelo) ‘poštucala’, sobe proširile, toalete uredile, hrana poboljšala, stega nestala, zajedništvo s televizorom povećalo, povećale su se kreditne kartice, vozačke dozvole, računala [...] Mentalno se ostalo u srednjem vijeku i nije se istupilo naprijed, proročki.“¹⁸

Najprije se ne može zanijekati da se mnogo toga učinilo i da su redovničke zajednice u početnom razdoblju s više ili manje entuzijazma poduzimale zahtijevane korake u obnovi. Provelo se temeljito „traganje“ za izvornim duhom i namjermom utemeljitelja te su se prema tome, u nakani kreativne transpozicije u današnje vrijeme, preoblikovale zadaće i oblici djelovanja pojedinih ustanova; obnovile su se konstitucije, dekreti, statuti; na generalnim kapitulima i raznim skupovima razmatrale su se koncilске upute i formulirale odredbe za obnovu; obnovljena je molitva i liturgija; veći se naglasak stavio na proučavanje i meditiranje Biblije i drugih izvora kršćanske duhovnosti; teološki se produbljivalo shvaćanje redovničkoga života u različitim smjerovima; na području odgoja vlastitih članova počela se više uvažavati dinamika ljudske osobnosti, pedagoški i psihološki principi razvoja i sazrijevanja; veće težište stavljeno je na obrazovanje, osobito redovnica; redovničke su zajednice tražile i dobivale status papinskoga prava; s više ili manje uspjeha mijenjalo se ili skidalо redovničko odijelo; sve u svemu – vidljivo se promijenio način života i djelovanja redovničkih ustanova, njihova struktura i fenomenologija. Premda je zasigurno bilo pretjerivanja i *per excessum* i *per defectum*, ne može se ne reći da su sve te „vanjske“ promjene zasigurno provedene s namjerama da se po njima ostvari i unutarnja, duhovna obnova redovništva.

S druge pak strane, poznata je činjenica da se upravo u vrijeme zauzetog provođenja koncilskih smjernica povećao broj napuštanja redovničkih zajednica, smanjivao se broj novih duhovnih zvanja, zatvarali su se samostani. Umjesto obnove, od koje se očekivao procvat redovništva, dogodila se u vanjskoj dimenziji njegova stagnacija. Tendencija vidljivoga smanjenja broja članova redovničkih ustanova dovela je na sjevernoj hemisferi do sve manjeg broja redovnika i redovnica, do njihove visoke starosne dobi, gašenja djelatnosti, zatvaranja ustanova i nestanka pojedinih zajednica. To su vanjski simptomi koji nam pokazuju da se redovništvo nalazi u krizi, koja se već dugo zamjećuje i analizira, ali za koju se do sada nema uspješna rješenja. To brojčano smanjivanje prati i tendencija da se položaj i ugled redovništva i u društvu sve više smanjuje, pa čak i na onim područjima gdje su redovnici, osobito redovnice, bile cijenjene: zdravstvene i karitativne us-

¹⁸ Marijan JURČEVIĆ, Četrdeset godina *Perfectae caritatis* – Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkog života, u: *Posvećeni život* 10 (2005) 1-2, 62-69.

luge (bolnice, domovi), odgoj (dječji vrtići), obrazovanje (škole), pastoral (župe). Cijene se redovnici i redovnice pojedinci sa svojim sposobnostima, zalaganjima i doprinosom Crkvi i društvu, ali redovnički život kao takav ne uživa više onakav socijalni ugled kao nekada, nego sve više klize prema statusu marginalne društvene pojave.¹⁹ Stoga je još uvijek potrebno pitati se: „Jesmo li doista napredovali? Jesu li uistinu eksperimenti i promjene, promijenjen način života i promijenjen jezik doveli više do onoga što je u redovničkome životu važno? Je li nas faktički provedena ‘prilagođena obnova’ doista dovela do toga da jezgru našega poziva bolje i jasnije živimo?“²⁰

Stanje redovničkoga života, jer ga sama Crkva snažnije smješta u svoj život, potrebno je gledati i u kontekstu stanja Crkve u svijetu, koje je drugačije nego li šezdesetih godina prošloga stoljeća. Promjene na razini čovječanstva tako se brzo događaju da se danas život odvija u potpuno novom, tada još možda nezamislivom kontekstu i dinamici, a što se danas najčešće opisuje s već dobro poznatim pojavama: globalizacija, sekularizacija, individualizacija, medijalizacija, digitalizacija, tehnizacija, ekonomizacija, religiozna raznolikost i sinkretizam, moralni relativizam, sve veće društvene nepravde na svim razinama itd. Crkva koja se na Koncilu s oduševljenjem obraća čovječanstvu, koja promovira dostojanstvo ljudske osobe i vjersku slobodu, koja se pozitivno otvara napretku i razvoju čovječanstva sve manje ima utjecaja u njemu i na njegov razvoj.

U takvim današnjim okolnostima ponovno je potrebno osvrnuti se na koncilsku viziju i načela obnove, ali i na današnje stanje redovničkoga života i iznova postaviti „stara pitanja“ u svjetlu novoga stanja, jer ona danas zasigurno zvuče drugačije. Koji nam koncilski impulsi ostaju nakon pedeset godina, što trebamo dozvati u svijest i kako nastaviti obnovu, koja zasigurno nije dovršena? Navodimo nekoliko načelnih kritičkih impulsa tek u vidu natuknica za daljnje promišljanje, na temelju onoga o čemu smo do sada govorili.

1. Redovnički život unutar života Crkve: Koncil na više mjeseta i u različitim aspektima daje veliku važnost Crkvi kao cjelini i kao hijerarhiji u pitanju redovničkoga života (usp. LG 43 – 45; PC 2; CD 33-35). Stoga je legitimno uvijek iznova provjeravati, ne anticipirajući nikakav apriorno samo negativan odgovor, brine li se Crkva dovoljno aktivno o ovome svome „dragocjenom daru“ ili svoju odgovornost prema redovničkom životu vrši više pasivno? Potiče li dovoljno redovnička zvanja? Promiče li redovnički način života ili je otkrivanjem poslanja i važnosti laika možda zanemarila ovaj stalež? Ta pitanja pojačava dodatno činjenica da je

¹⁹ Više o tome vidi u: Rainer BUCHER, Die Ordensgemeinschaften in der aktuellen Transformationskrise der Katholischen Kirche, u: *Ordensnachrichten* 51 (2012) 6, 17-32.

²⁰ Franz MUERES, „Ein anderer wird dich gürten und führen“ (Joh 21,18). Gibt es bleibende Grundsätze für eine Erneuerung des Ordenslebens?, u: *Ordenskorrespondenz* 54 (2013) 2, 185.

„prvi put u povijesti crkvenoga učiteljstva redovnički život vrednovan kao neop hodan za Crkvu. To znači da ne može postojati Crkva bez redovničkoga života. [...] Zadatak je Crkve da se potrudi oko ‘posadašnjenja’ redovničkoga života.“²¹ U ovaj sklop pitanja možemo ubrojiti i potrebu promišljanja o smještenosti redovnič koga života kao određenog oblika Bogu posvećenoga života u cjelinu života Crkve. Premda Koncil tu smještenost u Crkvu jasno načelno naglašava, do danas je to pitanje ostalo nedovoljno konkretno produbljeno. Prema nekimima ima malo ekleziologija u kojima redovnički život nalazi svoje uravnoteženo mjesto unutar Crkve.²² Da je dublje razrađena povezanost i smještenost redovničkoga života u Crkvi, bilo bi možda jasnije vidljivo da je kriza redovništva povezana s križom Crkve i (djelo mično) obrnuto. Napuštena je stara teologija redovništva, ali nije razvijena jedna ekvivalentno nova. Koncil redovnički život promatra i smješta unutar općeg poziva na svetost, ali se on ostvaruje u posebnom obliku života i djelovanja u Crkvi, ima dakle svoju posebnost. Tu je još uvijek otvoreno pitanje kako se ima shvatiti ono „više“ (*magis*) u redovničkom životu, koje se često artikulira komparativnim rječnikom?²³ Gledano u unutarcrkvenoj perspektivi još šire, ostao je i nedovoljno produbljen odnos među pojedinim staležima u Crkvi (laički, klerički, posvećeni život). Koncil je istaknuo opći poziv na svetost i jednaku pripadnost Crkvi te doprinos njezinu poslanju svih staleža na njima vlastit način. Čini se prema mnogima ne samo da nije dovoljno produbljen specifičan način života pojedinih staleža i njihov udio u životu i poslanju Crkve, nego pogotovo nije produbljen njihov međusobni odnos: odnos između redovnika i klerika (premda to nije potpuno odvojivo u muškim redovima), redovnika i laika, laika i klerika. Počiva li taj međuodnos na temeljnoj svijesti zajedničke pripadnosti istoj Crkvi i zalaganja za isto poslanje i ciljeve, ali na različite načine i u različitim oblicima? Promatrano s druge strane, valja se pitati i kakav je stav redovnika i redovnica prema cjelini Crkve? Zamjetljiva je činjenica da redovnici više nisu kao nekada u tolikoj mjeri nosiva snaga određenog doprinosa na različitim područjima Crkve. Je li tome razlog samo manji broj članova? Zasigurno, ali ne postoji li možda od strane redovnika i redovnica određena tendencija zatvaranja u vlastite institucije i zajednice, rada samo na afirmaciji vlastite zajednice, ne gledajući ih dovoljno kao dio života čitave Crkve?

2. Redovništvo i svijet: Ostvariti koncilski poziv, da redovnici trebaju upoznavati svijet u kojem žive – danas je lakše nego ikada. U medijaliziranome svijetu pristup informacijama je gotovo neograničen, a putem televizije i interneta sam je svijet ušao i u samostanske prostore. Međutim, realna situacija čini se da je otišla

²¹ Mirjam SCHAMBECK, Praktische Theologie des Ordenslebens, u: *Geist und Leben* 82 (2009) 3, 213.

²² Usp. Karl LEHMANN, Berufung und Sendung der Gemeinschaften des geweihten Lebens in der Kirche von heute, 46.

²³ Usp. Mirjam SCHAMBECK, Praktische Theologie des Ordenslebens, 214-215.

u drugu krajnost. Redovnici ne samo da se informiraju o životnim okolnostima ljudi našega vremena, nego ih te informacije sve više formiraju, jer ih uglavnom nekritički upijaju. S druge pak strane ostaje i dalje u nekim oblicima vrijediti „stari mentalitet“: unatoč tendencijama suočavanja, postoji određena „duhovna superiornost“ među redovnicima (i općenito među osobama duhovnoga poziva) prema ljudima u svijetu. Ona se često očituje u nadmoćnom i samodostatnom ponašanju, koje proizlazi iz svijesti ili uvjerenosti da su oni, samim time što žive takvim oblikom života, bolji od ljudi u svijetu, a koji su u stvari često daleko izloženiji izazovima i kušnjama koji zadiru u njihovu egzistenciju i uvjerenja.

Zbog ispravnoga razumijevanja svijeta, ali i zbog pravilno shvaćene „prilagođene obnove“ potrebno je uzeti u obzir jednu drugu ključnu koncilsku kategoriju: „znakove vremena“.²⁴ Ima li redovništvo dovoljno senzibiliteta za „znakove vremena“, koje uvijek iznova treba otkrivati i interpretirati i koji su danas drugačiji nego li prije pedeset godina? Ili se izoliralo i povuklo iz žarišnih problema i događaja, smjestilo u svoju udobnost bez dovoljno solidarnosti s brigama, očekivanjima, težnjama, dramama, otkrićima i događajima današnjega vremena? No, ono što Koncil nameće kao obvezu čitavoj Crkvi vrijedi i za redovništvo: „Da bi Crkva mogla izvršavati tu zadaću, dužnost joj je da u svako vrijeme ispituje znakove vremena i tumači ih u svjetlu evanđelja“, ističe GS 4 te odmah navodi i razlog te obveze: „Tako će onda moći, na način kako odgovara svakom naraštaju, odgovoriti na vječna ljudska pitanja o smislu sadašnjeg i budućeg života i o njihovu međusobnom odnosu.“ Osim navedene svrhe čitanja znakova vremena, važan je izričaj „na način kako odgovara svakom naraštaju“, koji hoće reći da otkrivanje i tumačenje znakova vremena nije dovršen zadatak niti metode jednom primjenjene vrijede za sve generacije. Svaka generacija, prateći dinamiku promjene svijeta, iznova treba njegovati senzibilitet za otkrivanje onih nevolja ili pak prilika svoga vremena, u kojima na prikladan način može vršiti svoje poslanje širenja Evanđelja i privođenja ljudi k Bogu. Je li redovništvo dovoljno senzibilno za takve znakove, zna li ih otkriti, ispravno tumačiti i koristiti ih kao mjesto povezivanja s Evanđeljem? Dodatnu perspektivu promatranja znakova vremena donosi GS 11, pojašnjavajući ono što je potrebno tražiti u događajima, potrebama i željama ljudi: „koji su u tome istinski znakovi Božje prisutnosti i Božjih nakana“. Postoji, nai-me, opasnost pogrešnog tumačenja događaja i pokreta u društvu: da se „znakove vremena“ tumači kao znakove bezbožnosti i otuđenja od Boga i da se zbog toga povučemo u svoj svijet, umjesto da se i negativni znakovi shvate kao izazov na koji treba odgovoriti Crkva, time i redovništvo, i otvoriti se novim obzorima.²⁵

²⁴ Usp. Joachim SCHMIEDL, Das Konzil und die Orden. „Perfectae caritatis“ nach 50 Jahren neu gelesen, u: *Ordensnachrichten* 51 (2012) 6, 48.

²⁵ Usp. Walter SCHAUPP, Wozu braucht die Welt die Orden?, u: *Ordensnachrichten* 51 (2012.) 1, 4-6.

Kako je već napomenuto, ponekad je stav redovnika prema svijetu i zbivanjima u njemu ambivalentan, selektivan: sve što se u svijetu događa nerijetko se verbalno negativno prosuđuje, nerijetko se vidi bezbožnost na djelu, što ne mora biti netočno, ali iz čega slijedi obrambeni stav, strah, odvajanje i nespremnost na otvaranje, dijalog i izlaženje u susret i takvome svijetu. S druge strane, redovnici se, osobno i zajednički, kao i ostali ljudi, koriste mnogim blagodatima ovoga svijeta: od tehničkih pomagala, medicinskih dostignuća, obrazovnih sredstava, kulturnoga, umjetničkoga i medijskoga bogatstva. Odnos prema svijetu potrebno je u tom smislu uvjek iznova stavlјati na preispitivanje. Konačno je važno upozoriti da će sve više u današnjem svijetu biti važno ne samo kako redovnici sami sebe percipiraju, nego što ljudi iz svijeta o njima misle i kako ih doživljavaju.

3. Unutarnja dimenzija redovničkoga života: Traži se „duhovna obnova“, a ona je najteža, jer se radi o promjeni duha, mentaliteta, načina života. Duhovna obnova, osim toga, znači obnova pod vodstvom Duha, obnova koja ne uspijeva bez otvorenosti nadahnućima Duha Božjega. Je li dosadašnja obnova (p)ostala formalna, izvanskska, je li se ispraznila od duha kojim je bila nošena? Duhovna obnova naravni je zahtjev kontemplativne dimenzije redovničkoga života, koja i u zajednicama usmjerenima apostolskom životu treba biti jedan od nosivih stupova. Kontemplacija je znak predanja onome na kome svoj život redovnici temelje i kome su ga predali. Traži se duhovnost, iskustvo Boga koje treba svjedočiti u apostolatu. Traži se od redovnika u još većem stupnju ona Rahnerova „mistika“ u kojoj on vidi budućnosti kršćanstva. Nije riječ ponajprije o izvanrednim ili doživljajnim uzvisivanjima u božansko, nego iskustvo Božje prisutnosti u svakodnevnome životu. Traži se ne samo molitva kao ispunjanje dnevnog reda, nego duh molitve, življena liturgija, prožetost euharistijskim otajstvom, život u krepostima. Zahtjev za duhovnom obnovom i kontemplacijom trajno ima ulogu i „lakmus-papira“ za naše djelovanje. Jesu li redovnici zapali u aktivizam, mjere li sami sebe i mjere li ih drugi samo prema pastoralnoj, odgojnoj, obrazovnoj, karativnoj, socijalnoj ili nekoj drugoj učinkovitosti? Bez duhovnosti „ustanove bi postale zajednička poduzeća koja idu prije svega za osiguranjem što uspješnijeg apostolata, služeći se do najveće moguće mjere raspoloživim snagama te najsmitljenijom i najsustavnijom organizacijom.“²⁶ Danas postoji snažan naglasak na profesionalizaciji, koja je potrebna da bi se određeno poslanje moglo što kvalitetnije vršiti. No, je li profesionalna izobrazba, osobito ona kod redovnica, dovoljno praćena trajnom teološkom i duhovnom formacijom, koja osigurava da redovnici ne postanu tek „profesionalci“ kojima nedostaje svjedočka dimenzija. Ona nadilazi samu profesiju i ako ne postoji, onda ni profesionalni uspjeh nema svoju pravu težinu. Na veći naglasak na duhovnoj dimenziji na neki način nas „prisiljava“ i pojava novih karizmatskih pokreta u Crkvi, koji redovnike kao privilegirane „iskusnike Boga“

²⁶ Jean GALOT, *Redovnici i obnova*, 124.

stavljuju pred pitanje autentičnosti vlastite duhovnosti. Tim više kada s novim pokretima „simpatiziraju“ sami redovnici i redovnice dok istovremeno u svojim zajednicama zanemaruju sudjelovanje u molitvenom i zajedničkom životu. Novi pokreti postavljaju, doduše ne nužno, ali opravданo pitanje, je li dostatno provedena duhovna obnova i je li redovništvo dovoljno znak kakav bi trebao biti u Crkvi? K tomu, suvremenim procvat različitim religijskim praksi utemeljenima na religijama istoka znak je velike potrebe za duhovnošću i transcendencijom u zapadnome svijetu. Eklektizam kao stil života proteže se i na religiozno područje, a često zanimanje za „redovnike“ s istoka s jako naglašenom mističkom dimenzijom dodatni su poticaj da se redovnici, ako doista žele prikladno odgovoriti na pojave vremena, dublje i svjesnije posvete upravo duhovnosti koja će snažnije prožimati njihov život i djelovanje.

Drugi vatikanski koncil navodi zavjete kao bitne elemente redovničkoga života. Kako danas tumačiti zavjete da doista budu kreativno svjedočenje opredjeljenja i potpunoga predanja Bogu – to pitanje treba uvijek iznova produbljivati. Vodi li življenje zavjeta do duhovnoga sazrijevanja osobe ili postiže suprotan efekt praznine ili pak težnje za kompenzacijama na drugim mjestima? Ponegdje se upozorava da je Koncil na nekim mjestima jednostrano preuzeo nauk o evanđeoskim savjetima Tome Akvinskoga, koji ih shvaća tek *instrumentaliter*, to jest kao način i put življenja savršenosti koja postoji u ljubavi (*caritas*). No, oni su postali sadržajem redovničkoga života, što često u konkretnom življenju dovodi do poteškoća njihova tumačenja. Stoga se u postkoncilskom razdoblju traže i druge paradigmе teologije redovničkoga života, koje bi dale nove ili bolje impulse u tumačenju i življenju odnosa s Bogom kao temelja redovničkoga života.²⁷

Čini se da se nakon Drugoga vatikanskog koncila dobio dojam da se u redovničkom životu odbacio odricanje, askezu, žrtvu. Pogrešno je misliti da je Koncil odbacio te dimenzije, nego je samom redovništvu dao pozitivniju viziju, a u takvoj slici treba onda gledati i smisao odricanja i žrtve. Odricanje i žrtva nisu svrha samima sebi, nego sredstvo za svjedočenje i poslanje. Čini se da do danas postoji još uvijek pomalo iskrivljeno shvaćanje upravo onoga što je dugo kroz povijest označavalo redovnički život i da je na tom području potrebna promjena mentaliteta. Zar ne vodi svijest odricanja i žrtve često do neispunjerenosti ili pak jedne vrste duhovne računice? Zar u redovnicima i redovnicama nije negdje u dubini prisutno ono Petrovo pitanje Isusu: „Gospodine, evo mi smo *sve ostavili* i pošli za tobom. Što *ćemo* za to *dobiti?*“ (Mt 19,27). Zar se odricanje već sada pomalo ne shvaća kao sigurna „ulaznica u nebo“, kao garancija vlastita spasenja? Redovnički

²⁷ Mirjam SCHAMBECK, Praktische Theologie des Ordenslebens, 210-211; Bruno SECONDIN, Evoluzione della teologia della vita consacrata dal Concilio Vaticano II ad oggi, 3-5.

se život ponekad previše percipira kao mjesto stjecanja zasluga za nebo, dok milosna dimenzija, dimenzija spasenja kao dara, kao da nije dovoljno u svijesti. Zar se ponekad ne pretjeruje s govorom o „vlastitoj žrtvi“, pa se ubraja u žrtvu i sve ono što ona u biti nije i što spada u vlastite dužnosti i obveze? Zar isticanje žrtve nije ponekad popraćeno jadikovanjem u svakodnevici i zar se ne očekuje da se za nju dobije dostojno priznanje? Sve su to pojave iskrivljenoga poimanja žrtve, koje je potrebno revidirati da bi se otkrio njezin autentični smisao.

Drugi vatikanski koncil stavio je snažan naglasak na zajedništvo u redovničkome životu, što je također razumljivo u kontekstu njegova obnovljenog shvaćanja same Crkve. Ta je dimenzija nakon Koncila na mnoge načine dalje razvijana i misaono produbljivana te se zajedništvo smatra snažnim svjedočkim znakom. Unatoč duhovnom i teološkom produbljivanju zajedništva kao idealja, konkretno zajedništvo potrebno je uvijek iznova produbljivati na njegovom teološkom i eklezijalnom izvoru: zajedništvo s braćom i sestrama utemeljeno u zajedništvu s Bogom prema idealu prve kršćanske zajednice. Snažna individualizacija prožela je i redovničke zajednice, do te mjere da se može pitati jesu li to zajednice u kojima žive samo jedni uz druge, a manje jedni za druge i s drugima. Pitanje zajedništva u redovničkom životu ima više dimenzija koje je potrebno propitivati: odnos poglavara i podređenih, međugeneracijski odnosi, pitanje stvarne jednakosti svih članova, pitanje različitih grupacija, pitanje svijesti pojedinih članova o odgovornosti za vlastitu zajednicu i zajedništvo itd. Osim toga, potrebno se pitati o zajedništvu izvan redovničkih ustanova: Kakvo je zajedništvo između različitih redovničkih zajednica? Kakvo je zajedništvo s drugim vjernicima u Crkvi? Postoji li otvorenost prema ljudima u svijetu koji imaju drugačije svjetonazole ili pripadaju drugim religijama? itd.

Zaključak

Važno je imati u svijesti spoznaju da je obnova trajni zadatak redovničkoga života i da je riječ o procesu koji nije moguće konačno zaključiti. Obnova je dinamika koja održava redovništvo živim i privlačnim. No, čini se da se, uslijed krize u kojoj se nalazi, redovnički stalež pomalo umorio i obeshrabrio ili pak udobno smjestio, možda ne imajući posve jasnu viziju budućnosti redovništva i tragajući za vlastitim identitetom. Nadalje, obnova je zahtjevna, jer je najprije obnova života, duha, mentaliteta, koja se ne može jednom postići i imati poput nekoga gotovog proizvoda. Razmišljanja o našoj temi pokazuju također da je obnova vrlo kompleksna stvarnost koja se jedino ispravno ostvaruje držanjem u ravnoteži naizglednih suprotnosti: biti u svijetu, ali ne od svijeta; život u slobodi i u predanju drugome; milosni Božji poziv i osobni poslušan odgovor; individualne težnje i zajednički život; odricanje i ispunjenje; karizma i institucija; kontemplacija i ak-

cija; posvećenje i poslanje; različitost i jednakost; posebnost i cjelina; redovnička zajednica i mjesna/univerzalna Crkva; specifičnost oblika života i univerzalnost poziva na svetost; redovnička zajednica i svijet; sadašnjost i tradicija; sadašnjost i budućnost; ovozemaljskost i transcendencija. Sve strane u navedenim parovima samo su prividno međusobno proturječne, a u biti jedna drugu uvjetuju i potiču. Obnova ide pogrešnim putem kada se u spomenutim parovima prenaglasi jedna strana na uštrb druge. U konačnici, sve spomenute dimenzije izvedene su iz onoga temeljnoga kršćanskog paradoksa: živjeti iz eshatološkog *već i još ne*, a čega je redovnički život na poseban način znak u Crkvi. Uslijed rečenoga kao sam od sebe nameće se i zaključak da obnova redovničkoga života nije potpuna bez obnove Crkve i obrnuto. Svojim temeljnim postavkama i poticajima Drugi vatikanski koncil još uvijek nije dovoljno iscrpljen izvor na putu obnove redovničkoga života.

Konzultirana literatura

- BUCHER, Rainer, Die Ordensgemeinschaften in der aktuellen Transformationsskrise der Katholischen Kirche, u: *Ordensnachrichten* 51 (2012) 6, 17-32.
- DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija o Crkvi „Lumen Gentium“, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Zagreb ‘1993, 92-204.
- DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkog života „Perfectae caritatis“, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Zagreb ‘1993, 306-357.
- DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o pastirskoj službi biskupa „Christus Dominus“, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Zagreb ‘1993, 258-303.
- DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija o Crkvu u suvremenom svijetu „Gaudium et spes“, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Zagreb ‘1993, 621-768.
- GALOT, Jean, *Redovnici i obnova. Komentar koncilskog dekreta o redovničkoj obnovi*, Zagreb 1973.
- GRILLMEIER, Alois, Erwägungen zum Dekret über die zeitgemäße Erneuerung des Ordenslebens, u: www.geistundleben.de.../1877-39-1966-2-095-108-grillmeier-0.html (24. 8. 2013.).
- JURČEVIĆ, Marijan, Četrdeset godina *Perfectae caritatis* – Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkog života, u: *Posvećeni život* 10 (2005) 1-2, 62-69.
- KASPER, Walter, Erneuerung aus dem Ursprung. Zu Interpretation und Rezeption des II. Vatikanischen Konzils, u: *Internationale katholische Zeitschrift Communio* 41 (2012) 6, 588-602.

- LEHMANN, Karl, Berufung und Sendung der Gemeinschaften des geweihten Lebens in der Kirche von heute, u: *Ordensnachrichten* 46 (2007) 2, 42-59.
- MACCISE, Camillo, Fondamento e sviluppo della teologia della vita consacrata apostolica: acquisizioni e problemi, u: http://www.uisg.org/public/Attachments/doc_semteol_maccise_2011_it.pdf (13. 8. 2013.)
- MEIER, Dominicus M., Umbruch – Wandel – Kontinuität. Der Erneuerungsimpuls von „*Perfectae caritatis*“ und die Erneuerungsverpflichtung der Institute des geweihten Lebens, u: *Ordenskorrespondenz* 54 (2013.) 2, 150-160.
- MUERES, Franz, „Ein anderer wird dich gürten und führen“ (Joh 21,18). Gibt es bleibende Grundsätze für eine Erneuerung des Ordenslebens?, u: *Ordenskorrespondenz* 54 (2013) 2, 185-192.
- ROTZETTER, Anton, Ordensleben – 50 Jahre nach dem Konzil, u: *Ordenskorrespondenz* 54 (2013) 1, 12-20.
- SCHAMBECK, Mirjam, Praktische Theologie des Ordenslebens, u: *Geist und Leben* 82 (2009) 3, 209-222.
- SCHAUPP, Walter, Wozu braucht die Welt die Orden?, u: *Ordensnachrichten* 51 (2012) 1, 3-15.
- SCHMIEDL, Joachim, Das Konzil und die Orden. „*Perfectae caritatis*“ nach 50 Jahren neu gelesen, u: *Ordensnachrichten*, 51 (2012) 6, 45-56.
- SECONDIN, Bruno, Evoluzione della teologia della vita consacrata dal Concilio Vaticano II ad oggi, u: http://www.paoline.org/paoline/allegati/8998/Secondin_Evoluzione%20teologia%20VC%20dal%20VatII.pdf (28. 8. 2013.).
- ŠAGI, Bono Zvonimir, Značenje i smjernice Dekreta *Perfectae caritatis*, u: *Posvećeni život* 10 (2005) 1-2, 70-81.
- WULF, Friedrich, Kommentar zum fünften und sechsten Kapitel der Kirchenkonstitution „*Lumen gentium*“, u: Josef HÖFER – Karl RAHNER (ur.), *Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil*, dop. sv. 1, Freiburg – Basel – Wien 1967, 284-313.